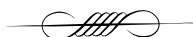


HAÁG ZALÁN ISTVÁN
haagzalan@yahoo.de
PhD-hallgató (PTE BTK), egyetemi oktató (SZTE)

*Istenben bíznak*¹

*A hit szerepe az 2016-os amerikai elnökválasztás aspiránsainak életében
és politikai programjában*



*The role of faith in the lives and political programs of the 2016 US presidential
election aspirants*

ABSTRACT This paper attempts to provide an insight into the American pre-election candidates' perceptions of the faith and religion. Could personal belief play a role in creation and representation of a social and political program? – This study tries to examine this question.

KEYWORDS pre-elections, 2016, faith, social program, political program,

DOI 10.14232/belv.2016.ksz.1 <http://dx.doi.org/10.14232/belv.2016.ksz.1>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article: Haág Zalán István (2016): Istenben bíznak
A hit szerepe az 2016-os amerikai elnökválasztás aspiránsainak életében és politikai program-
jában. *Belvedere Meridionale* 28. évf. Különszám. 5–14. pp

ISSN 1419-0222 (print) ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

¹ *Istenben bízunk*, angolul *In God we trust* az USA nemzeti jelmondata, melyet az 1956-os kongresszusi törvény szentesített, s amely többek között az amerikai dolláron is szerepel. Előzménye a nemzeti himnusz utolsó strófájának következő mondata: *And this be our motto: 'In God is our trust'* (És legyen ez a mottónk: „Istenben a bizodal munk”)

Mint tudjuk, az egymástól szétválasztott állam és egyház viszonya az Amerikai Egyesült Államokban merőben más, mint (Nyugat-) Európában. A legkorábbi iskolákat és egyetemeket – sok esetben a hitük miatt száműzetésbe vonuló puritánok vagy a reformáció más irányzataihoz tartozó – egyházi közösségek alapították az újkor hajnalán Amerikában, és a gyermekek szocializációjában ma is meghatározó szerepet töltenek be a különböző, elsősorban keresztény vallási közösségek. Ugyanakkor az egyházak és egyházi intézmények nem kaphatnak közvetlen állami támogatást – közösségeik ereje miatt erre nem is szorulnak rá – ami nagyfokú függetlenséget biztosít számukra. Az identitás fontos eleme maradt a hit és a vallási hagyomány a „jenki protestáns” népesség számára – akár az újonnan bevándorló evangélikus német, illetve katolikus ír, német, olasz, lengyel, majd mexikói lakossággal szemben, akik viszont szintén támaszt találtak őseik hitében a mindennapi nehézségek közepette is.²

Az amerikai elnökök az elmúlt 130 évben nemcsak hogy vallásosak voltak, de sokszor az ország ügyeit érintően is igénybe vették lelkészeik tanácsát. A 20. század leghíresebb prédikátora, Billy Graham tizenhárom amerikai elnökkel állt személyes kapcsolatban Harry Trumantól Barack Obamaig. A legtöbb amerikai elnök szorgalmasan látogatta gyülekezete istentiszteleteit, és nem tudunk olyanról, aki személyes meggyőződése szerint ateista lett volna – nyilvános megszólalásaikban pláne nem tettek hitetlenségükre vonatkozó utalást. A „keresztény jobboldallal” szövetségre lépő republikánus politikusok az utóbbi évtizedekben közéleti megszólalásaikban általában gyakrabban hivatkoznak a Bibliára és a keresztény értékrendre, mint demokrata társaik, és általában társadalmi kérdésekben is inkább tetten érhető vallási konzervativizmusuk. Ám ami a személyes hitbéli meggyőződést illeti, az utóbbi fél évszázad amerikai elnökei közül a legvallásosabbnak sokan épp egy demokratát, Jimmy Cartert (1977–81) tartják. Ő – akárcsak a szintén demokrata Harry Truman (1944–1953) vagy Bill Clinton (1992–2001) – a baptista egyház híveként élt. Egy időben házról házra járó misszionáriusként végzett térítő munkát, de minden héten tanított a vasárnapi iskolában is. Naponta olvasta a Szentírást és mellette természetesen imádkozott is. Elnökké választása sem hozott számára változást a vallásgyakorlásban: továbbra is eljárt a baptista istentiszteletekre és ha tehetné, a vasárnapi iskolában is oktatott. Nyíltan beszélt hitéről, magát „újjászületett kereszténynek” vallva. Később is szerepet vállalt diakónusként a baptista egyházban. De mély vallásosságával korántsem volt egyedül „kollégái” sorában, hiszen például legyőzője és utóda, a republikánus Ronald Reagan (1981–89), aki korábban a kongregacionalista egyházhoz tartozott, nyíltan vallotta, hogy presbiteriánusként lett „újjászületett keresztény”, s politikájában is igyekezett nyíltan felvállalni a vallásos konzervatív eszmék képviseletét.³ Az amerikai elnökök többsége egyébként megfelelt az alapító atyáktól eredeztetett, irányadónak tekintett „WASP” (White, Anglo-Saxon, Protestant, vagyis fehér, angolszász, protestáns) kategóriának. Ez alól eddig a katolikus vallású, demokrata John Fitzgerald Kennedy (1961–63) és a kenyai fekete–amerikai fehér szülőktől származó, ugyancsak demokrata Barack Obama (2009–) jelentett kivételt – utóbbi viszont megfelelt a „protestantizmus” követelményének, még ha ellenfelei, lejárató szándékkal, gyakran „muszlimként” beszéltek is róla.⁴

² ZSIGMOND 2014.

³ PETRŐCZ 2012.

⁴ Barack Hussein Obamát második neve okán és amiatt, hogy egy ideig indonéziai muszlim iskolába járt és apja családjában jelen volt az iszlám, „vádolták” meg azzal, a muszlim vallást követi, és a Biblia helyett a Koránra esküszik. Valójában azonban anyja családja kereszténynek nevelte, s ő a kongregacionalista Krisztus Egyesült Egyháza keresztény felekezethez tartozónak vallja magát. (<http://kanadaihirlap.com/2012/11/06/in-god-we-trust-amerikai-elnokvalasztasok-egyhazi-szemmel/>)

Bár arányuk csökkenőben, az amerikaiak többségének még mindig fontos saját vallásos hitük, sőt az is, hogy elnökük vallásos legyen. És bár különösen a kilencvenes évektől (az amerikai fehér katolikusoknál már évtizedekkel korábban) megindult egyfajta kiábrándulás a hagyományos vallási felekezetekből, ez is „amerikai módon” zajlott, és nem úgy, ahogyan Európában megszokhattuk. Az ötvenes évek óta jelentősen csökkent az istentiszteletre járók aránya, s az akkori 5 százalékról – különösen az elmúlt két évtizedben – 20 százalékra nőtt a felekezeten kívüliek aránya, a 30 év alattiak körében ráadásul ez az arány 32 százalék! De ne gondoljuk, hogy ők egyáltalán nem foglalkoznak vallási kérdésekkel. Kétharmaduk hisz Istenben és egynegyedük rendszeresen imádkozik is. A hagyományos, intézményesült egyházakból való kiábrándulásukban sokak szerint szerepet játszhatott a hagyományos neoprotesztáns egyházakban előretörő evangéliumi keresztény konzervatív jobboldal, melyet a fiatalok túlságosan átpolitizáltak tartanak, s melyek a republikánus tábor bázisát alkotják. Az amerikaiak szabadsága a hitválasztásban amúgy is hagyományosan tetten érhető: tizből négyen más vallási felekezetet választanak, mint szüleik. Ebbéli elhatározásuk gyakran nem jár „éles” szakítással, hiszen a neoprotesztáns gyülekezetek többsége nem csecsemőkorban keresztel, hanem felnőtteket fogad teljes jogú tagjaivá, azok szabad elhatározásából. Tehát attól még, hogy valaki szüleiivel az egyik felekezet templomába járt, felnőve és elköltözve hazulról teljes meggyőződéssel válhat egy másik, gyakran hasonló hitű egyház tagjává. Amerika vallási szempontból egyébként is meglehetősen tarkabarka képet mutat.⁵

Ha Magyarország rendszerváltozás utáni állam- és kormányfőinek vallásfelekezetét vizsgáljuk, a következőt állapíthatjuk meg: a 13 köztársasági elnök, illetőleg miniszterelnök közül tízen vannak, akiről tudjuk, hogy vallásukat gyakorolják / gyakorolták. Közülük nyolcan katolikusok, ketten pedig a református egyház hívei. Ez egyébként jól leképezi a magyar társadalom tagjainak felekezeti hova tartozását is.

Az USA elnökei vallási hovatartozásának sokszínűsége ugyanakkor jól példázza az amerikai viszonyokat. Az 1945 utáni 12 elnök közül hárman baptisták, ketten-ketten presbiteriánusok, kongregacionalisták, illetve episzkopálisok voltak, de találunk közöttük kvékert, metodistát és római katolikusot is. És persze az sem mindegy, hogy valaki mondjuk az északi avagy a déli baptista egyházhoz tartozik-e stb. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a 12 említett elnökből négyen életük során felekezetet váltottak.⁶

A fentiek alapján nem meglepő, hogy a politikai élet szereplőinek többsége is vagy vallásos volt, vagy igyekezett megfelelni a hívő népesség vallási meggyőződésen alapuló erkölcsi elvárásainak. Nem is beszélve az elnökjelölt-aspiránsokról, elnökjelöltekről és elnökként újraválasztásukra pályázókról: tekintettel kell lenniük saját potenciális szavazótáborukra, hogy elnyerjék az elnökjelöltséget, majd újabb szavazói rétegekre, hogy végül a Fehér Házba költözhessenek. Természetesen a vallási szemponton kívül számtalan más tényező is fontos szerepet játszik egy-egy kampányban, de a vallási nézetek és a vallási nézeteken alapuló erkölcsi kérdések mégis olyan jelentőséggel bírnak, ami Európában ilyen mértékben egész egyszerűen elképzelhetetlen.

Mivel nem közvetlen, általános választásról van szó, vagyis nem az az elsődleges, szövetségi szinten ki hány szavazatot szerez, hanem az, ki mely államokban diadalmaskodik, különösen felértékelődnek a helyi sajátosságok. Így a vallásföldrajzi tényezők szerepe is fontos.

⁵ PINTÉR 2013.; és Amerikai elnökök fehérre meszelve <http://mindennapi.hu/cikk/egyhazi/amerikai-elnokok-feherre-meszelve/2011-02-18/1514>, valamint *Religious Affiliation of U.S. Presidents*.

⁶ PINTÉR 2013.; és Amerikai elnökök fehérre meszelve <http://mindennapi.hu/cikk/egyhazi/amerikai-elnokok-feherre-meszelve/2011-02-18/1514>, valamint *Religious Affiliation of U.S. Presidents*.

Külön is érdemes megemlíteni az USA egyes, főként déli-délkeleti államaiból álló, „Biblia-övezetnek” (Bible Belt) nevezett területet. Ez az Amerikai Egyesült Államok azon területeinek szellemes elnevezése, ahol elsősorban az evangéliumi (neo)protestáns felekezetek, napjainkban főleg baptisták határozzák meg a kultúrát, és általában jellemző a konzervatív társadalomszemlélet és a hívők magas aránya. Az elnevezés a területet megkülönbözteti a fővonalbeli protestáns és katolikus északkeleti, a felekezeti szempontból változatos középnyugati és Nagy Tavak-környéki, a mormon Utah és dél-Idaho, illetve a viszonylag szekuláris vagy vallásilag változatos nyugati államoktól. A Bibliaövezet azon része, ahol erősek a katolicizmus bástyái, Rózsafüzér-övezetnek nevezik. A területek vallási sajátosságait a jelölteknek figyelembe kell venniük kampányuk során.⁷

Mivel az előválasztás már elkezdődött, és a helyzet hétről hétre változik, nem lehetséges a kampányt most a maga teljességében elemezni a vallási kérdések oldaláról. Eddigi pályájuk alapján viszont röviden ismertetni lehet, melyik jelölt számára mit jelent a hit, és ebből levezethető-e, milyen társadalmi-politikai programmal áll elő, ha esetleg őt választják az Egyesült Államok első emberévé.

A Demokratáknál kezdetben hárman, e tanulmány születésekor pedig már csak ketten küzdenek az elnökjelöltségért. A legesélyesebbnek tartott, legtapasztaltabb és legszívósabb jelölt, Hillary Clinton, aki az Egyesült Államok első női elnöke lenne, nem jól indult az előválasztásokon. Az egykori first ladyt, az első Obama-adminisztráció külügyminiszterét gyakran vádolják azzal, hogy túl mesterkéltnél, kevés nőies és emberi vonást mutat, vagyis határozott, céltudatos, de egyszersmind kemény, aki nem mutat gyengeséget és érzelmeket. Pedig próbálta és próbálja más arcát is megmutatni. Így még 2007-ben, amikor sikertelenül indította kampányát a későbbi végső befutó Obamával szemben, őszintén beszélt hitéről egy televíziós műsorban. Mint mondta, a hit segítette elviselni azt a megaláztatást, amikor az egész világ számára nyilvánossá vált férje viszonya a fehér házi gyakornok Monica Lewinskyvel. Mint Hillary fogalmazott, az imában és vallási meggyőződésben talált vigaszt, ez segítette abban, hogy folytassa házasságát és közös életét az akkori elnökkel, Bill Clintonnal. „Nagyon hálás vagyok, hogy a hitben olyan alapot kaptam, ami bátorságot és erőt adott ahhoz, hogy azt tegyem, amit helyesnek tartok, függetlenül attól, mit gondol a világ.”⁸

Miközben Hillary Clinton – sok demokrata politikustársához hasonlóan – komolyan gondolja hitét, azt személyes ügyének tekinti, és nem elsősorban egyháza társadalmi tanítása alapján kívánja intézni hazája dolgait. Ebben férje útját járja: bár Bill rendszeresen látogatta a baptista istentiszteleteket, és fontos kérdésekben lelkésze véleményét is kikérte, felekezete tanítása dacára támogatta a homoszexuálisok társadalmi megkülönböztetésének felszámolását és az abortusz kérdésében is meglehetősen liberális álláspontot képviselt. Persze árgus szemekkel figyelte a közvélemény-kutatásokat. Elnöksége végén még 57 százalék ellenezte az azonos nemű párok egybekeletését, nem csoda, ha Bill 1996-ban még aláírta azt a szövetségi törvényt, mely megtiltja a szövetségi ügynökségeknek az azonos nemű házasságok elismerését, akkor is, ha azok egy adott államban legálisak. A közhangulat változásával változott a Clinton-házaspár hozzáállása is a kérdéshez: ma már a többség „melegházasság-párti”, így a 2008-ban még csak élettársikapcsolat-bejegyzés mellett érvelő Hillary immáron harcosan kiáll a homoszexuálisok

⁷ ZSIGMOND 2014.

⁸ Clintonnak a hit segítette elviselni a Monica Lewinsky-botrányt. *Kitekinto* 2007. június 10., http://kitekinto.hu/amerika/2007/06/10/clintonnak_a_hit_segített_elviselni_a_monica_lewinsky_botranynyt/#.VsJTH_LhDIU (letöltés ideje: 2016. február 25.)

házassága mellett, és Bill is hibának tartja, hogy húsz éve aláírta az ominózus jogszabályt.⁹

Miután az USA államainak többségében teret nyert a „melegházasság” intézménye (s a Legfelső Bíróság 2015-ös döntésével ezt az USA teljes területére kiterjesztette), a konzervatívok több helyütt „vallásszabadságot helyreállító törvénnyel” próbálták megvédeni a vallásos magánvállalkozásokat, lehetővé téve, hogy azok – lelkiismereti okokra hivatkozva – megtagadhassák a homoszexuális házaspárok kiszolgálását. Központi kérdéssé vált, hogy kötelezhető-e arra egy virágárus, hogy vallási meggyőződése ellenére virágot adjon el egy azonos nemű pár esküvőjére. Hillary Clinton szerint igen, ellenkező esetben diszkriminációt követnek el. Vagyis a konzervatív politikai körök által szorgalmazott és helyenként megszavazott vallásszabadságot helyreállító törvények szerinte „*túlmutatnak a vallás védelmén és igazságtalan diszkriminációt jelentenek a leszbikusokkal, melegekkel, biszexuálisokkal és transzneműekkel szemben*”. Kritikusai szerint Hillary vallásszabadság alatt voltaképp kizárólag az istentisztelet szabadságát érti.¹⁰

Míg Bill baptista templomba jár, Hillary – lányával, Chelseával – régóta methodista gyülekezet tagja. A család ugyanakkor különösen jó viszonyt ápol az amerikai zsidósággal is, sőt Chelsea Clinton férje, gyermekeinek apja a zsidó vallást követő Marc Mezvinsky, a Goldman Sachs bankára.¹¹

Arra, hogy Hillary Clinton mennyire nem keverné a vallást a jogalkotással és a politikával, jó példa az a lényegében szimbolikus jelentőségű megegyezés, amit még külügyminiszterként sikerült tető alá hoznia. Az Iszlám Konferencia Szervezete korábban tizenkét éven át folytatott kampányt az istenkáromlás, (iszlám) vallásgyalázás ellen, s tagországaiban kemény törvényekkel lépett fel ezek (vélt) megvalósítóival szemben, ami adott esetben egyes vallási kisebbségeket is hátrányosan érintett. 2011-ben Hillary megállapodásra jutott az Iszlám Konferencia Szervezetének vezetőjével, hogy új módját keresik a vallás(ok) körüli viták rendezésének anélkül, hogy istenkáromlást büntető jogszabályokat alkalmaznának. A clintoni álláspont szerint védelem illeti a hívőket, el kell utasítani a vallási diszkriminációt és a gyűlöletbeszédet – de nem a büntető-jog eszközével kell fellépni az erőszakos cselekményre nem buzdító emberekkel, csoportokkal szemben.¹²

Korábban senki sem gondolta volna, hogy egy magát demokratikus szocialistának valló politikus labdába rúghat az Egyesült Államok elnöki posztjáért zajló versenyben. Most megtörtént, a 74 éves vermonti szenátor, Bernie Sanders a fiatalok kedvencévé vált, nem kis fejtörést okozva a demokrata jelöltséget korábban szinte biztosra vevő Clinton-stábnak. Sanders zsidó származású (apja családja életét vesztette a holokausztban), demokratikus szocialista, aki, mint mondja, „nem gyakorolja különösebben a vallását”.¹³ Már ez külön figurává teszi, hiszen eddig nyíltan nem vallásos jelölt, ha volt egyáltalán, nem tudott győzni Amerikában. Arról azonban, hogy ateista lenne, vagy legalábbis hogy a nyilvánosság előtt ezt vállalná, szó sincs. A hitére vo-

⁹ Melegjogok a mérlegen. *Népszava* 2013. április 2., <http://nepszava.hu/cikk/634583-melegjogok-a-merlegen> (letöltés ideje: 2016. február 25.)

¹⁰ Dúl a háború Amerikában a melegjogok és a vallásszabadság között. *Mandiner* 2015. április 1., http://mandiner.hu/cikk/20150401_dul_a_haboru_amerikaban_a_melegjogok_es_a_vallasszabadsag_kozott (letöltés ideje: 2016. február 25.)

¹¹ NÉMETH 2010.

¹² Az iszlámkáromlás körüli vitát igyekszik elsimítani Clinton, Breuerpress, 2011. július 15., <http://www.breuerpress.com/2011/07/15/az-islamkaromlas-koruli-vitat-igyekszik-elsimitani-clinton/> (letöltés ideje: 2016. február 25.)

¹³ Bernie Sanders on religion and beliefs, 2016, <http://feelthebern.org/bernie-sanders-on-religion-and-beliefs/> (letöltés ideje: 2016. február 25.)

natkozóan többször adott kitérő választ, ám a közelmúltban kijelentette, „azt hiszem, mindenki hisz Istenben a maga módján”, így ő (Sanders) is, ha nem is „hagyományos módon”. Naná, hogy Clinton mintegy erre válaszul újra nyilvánosan megvallja hitét. „Keresztény vagyok. Metodista vagyok” – hangsúlyozza.¹⁴ Sanders jelenlegi felesége, Jane O’Meara egyébként katolikus, s maga Sanders is gyakran hivatkozik Ferenc pápára, akinek társadalmi igazságosságot, a szegénység felszámolását hirdető, az értelmetlen gazdagságot, pazarlást és kizsákmányolást elutasító társadalmi tanítása különösen közel áll az ő személyes és politikusi meggyőződéséhez, hiszen Sanders folyamatosan harcot hirdet a gazdasági elittel, mindenekelőtt Wall Street-i spekulánsokkal és felelőtlen bankárokkal szemben.

Bár mint láthattuk, választóikhoz hasonlóan rendszerint a demokrata jelöltek számára is fontos személyes vallási meggyőződésük, ebből többnyire nem következik, hogy fontos politikai vagy társadalmi kérdésekben milyen álláspontot foglalnak el. Nem úgy a republikánus indulóknál, ahol a hit és vallás többnyire központi szerepet játszik a politikusi imázs megformálásában és a politikai program megalkotásában és képviselésében is. Különösen igaz ez az előválasztás folyamatára, hiszen a politikailag aktív, konzervatív vallásos csoportok könnyen felemelhetnek vagy akár ejthetnek egy amúgy a végső megméretetésen, a demokrata ellenféllel szemben akár esélyes politikust is.

Érdekes, hogy ezúttal mindkét nagy párt vezetésének két korábban „leírt”, most mégis esélyesnek számító outsider okoz fejtörést. Ahogy a hazai politikában az LMP-nek a Jobbik, úgy a korábban független, most demokrata párti Bernie Sandersnek szinte tökéletes ellenpontja a republikánusok – saját független indulását is meglebegtető – esélyes aspiránsa, Donald Trump. Mindketten lehetőséget kínálnak a változásra, és az amerikai választók jelentős csoportja körében kétségkívül meglévő elitellenességet is hitelesnek tűnő módon képviselik. Persze Sanders tagja a washingtoni politikai elitnek, így aztán az ő célpontjai a Wall Street-i farkasok, a milliárdos üzletember Trump pedig a politikai osztály vezetőit kárhóztatja Amerika bajaiért.

Az elitellenesség és az a tény, hogy Trump a saját erejéből érte el üzleti sikereit, népszerűvé teszi a jelöltet széles társadalmi csoportok számára. Ám ahhoz, hogy elnyerje a republikánusok támogatását, mindez kevés: ha már a pártvezetést nem is tudja meggyőzni, legalább a konzervatív vallásos jobboldal egy részét meg kell nyernie támogatóként. A jelek szerint ez sikerül is neki.

Trump ugyanis előszeretettel hangsúlyozza, hogy presbiteriánus keresztény, hogy Bibliát gyűjt, sőt iowai kampánykörútján – a sajtót is értesítve – elment felekezete egyik helyi gyülekezetébe, vasárnapi istentiszteletre. De talán rossz templomot választott. Az istentiszteleten ugyanis a felolvasások és a tiszteletes prédikációja mintha Trumpnak szóltak volna. „El tudod képzelni, hogy a szem így szól a kézhez: nincs rád szükségem? Vagy hogy a fej rárivall a lábra: ki vagy rúgva, a munkád nem kell többé?” – hangzott el, ami félreérthetetlen célzás volt a jelöltaspiráns által évekkal ezelőtt vezetett valóságshowban elhangzottakra. *Ki vagy rúgva*, szólt a műsor címe és szólt gyakran Donald is, ami a „játékos” számára végzetes jelentéstartalommal bírt. De Pamela Saturnia lelkész ennél is tovább ment. „Jézus ma azt tanítja nekünk, hogy eljött azokért, akik az egyházon kívül vannak, akiket a legkevésbé szeretnek, akiket a leginkább diszkriminálnak, akikről a legjobban megfélemezünk a mi közösségünkben és a mi világunkban is” – fogalmazott, külön is megemlítve a szíriai menekülteket és a mexikói bevándorlókat. Trump ugyanis korábban azt nyilatkozta, minden szíriai menekült előtt lezárná az amerikai határokat,

¹⁴ Why Bernie Sanders doesn’t participate in organized religion, Washinton Post.com 2016. január 26., https://www.washingtonpost.com/politics/bernie-sanders-finally-answers-the-god-question/2016/01/26/83429390-bfb0-11e5-bcda-62a36b394160_story.html (letöltés ideje: 2016. február 25.)

és deportálná az Egyesült Államokból a mintegy tizenegymilliónyi illegális bevándorlót.¹⁵ Sőt, ismételt falépítéssel venné elejét újabb mexikóiak „beözönlésének”. Mindezzel – korántsem szokatlan módon – kivívta Ferenc pápa bírálatát is. *„Az az ember, aki nem hidak, hanem csakis falak építésében gondolkodik – bárhol legyenek is ezek a falak – nem keresztény. Ez nincs benne az evangéliumban” – fogalmazott a Szentatyja. „Amikor egy vallási vezető kétségbe vonja valaki hitét, az szégyenteljes. Büszke vagyok arra, hogy keresztény vagyok és elnökként nem engedem majd meg, hogy a kereszténységet állandóan támadják, gyengítsék, ellentétben azzal, amit a jelenlegi elnökünk tesz. Egyetlen vezető – köztük egyetlen vallási vezető – sem lenne jogosult kétségbe vonni más vallását vagy hitét” – replikázott Trump.*¹⁶ Szerinte, ha az Iszlám Állam megtámadná a Vatikánt – ami a terrorszervezet egyik célja lehet – a pápa azért imádkozna, hogy ő (Trump) legyen az USA elnöke. A katolikus egyház fő jelenleg aligha ezért fohászkodik, ám újságírói kérdésre sem volt hajlandó tanácsot adni az amerikai katolikusoknak arra vonatkozóan, kire adják voksukat.¹⁷

Gyakorló kereszténységét bizonyítandó – hogy felvegye a küzdelmet a vallásos jobboldal favoritjával, Ted Cruz texasi szenátorral szemben – Trump ellátogatott az evangéliumi keresztények fő bázisaként számon tartott virginiai Liberty Egyetemre is, ám vizitje itt sem sikerült jobban, mint a presbiteriánus templomban. Egyetemi beszédében „két korinthusi levélíróról” szólt, miközben Szent Pál apostol második (korinthusiakhoz írt) levelében foglaltakat taglalta. Vallásgyakorlása, suta megszólalásai azóta is élcelődések tárgyai a vallásos jobboldal vezetőinek köreiben.¹⁸ Ám az egyszerű, evangéliumi keresztény választót a jelek szerint sikerült meggyőznie.

Nem szerzett jó pontokat ugyanakkor Trump az amerikai (és a világ más részein élő) muszlimoknál, amikor a San Bernardinói vérengzés kapcsán (ahol az Iszlám Államnak hűségesküt tett elkövetők hajtottak végre terrorcselekményt), kijelentette: egy időre meg kéne tiltani a muszlimok belépését az Egyesült Államok területére.¹⁹ Ugyanakkor az állítólagos iszlámellenességéről kialakult képet árnyalja, hogy amikor 2015-ben Texasban, a szólásszabadság nevében Mohamed-rajzversenyt hirdettek, ami sértette a muszlim hívők érzékenységét, Trump undorítónak minősítette az akciót.²⁰ A vallásos jobboldal – főleg a neoprotestáns evangéliumi keresztények – fő támogatója elvileg az Iowában győzni tudó 45 éves, ügyvédből lett politikus, Ted Cruz texasi szenátor. Fontos számára a hit, és bár katolikus kubai, illetve ír és olasz felmenői vannak, ő már déli baptistaként született újjá a hitben. Cruz egy-egy szenátusi szavazáskor nem okozott meglepetést saját táborának, és a törvényalkotás során is hangsúlyozza, hogy a jog nem származhat embertől, csakis Istentől. Mint a neoprotestánsok rendszeren, Cruz is lelkes cionista, igaz, ő bírálta is az izraeli falépítéseket, főként a keresztény arabok védelmében, ami miatt persze őt is komoly kritika érte a másik oldalról.

Maga Cruz harcosan kiáll a keresztény értékek és az egyházak szabadsága mellett. Az Egyesült Államokban az elmúlt években központi problémává lépett elő a „melegjogok” kérdése.

¹⁵ Donald Trump istentiszteleten vett részt, hogy megnyerje a vallásos jobboldalt, az MTI híre, 2016. január 25.

¹⁶ Ferenc pápa: Trump nem keresztény. Trump: Ez szégyenteljes!, Mandiner, 2016. február 18. http://keresztény.mandiner.hu/cikk/20160218_ferenc_papa_trump_nem_keresztény_trump_ez_szezyenteljes (letöltés ideje: 2016. február 25.)

¹⁷ Hír TV, Hírvilág, 2016. február 21.

¹⁸ Donald Trump istentiszteleten vett részt, hogy megnyerje a vallásos jobboldalt, az MTI híre, 2016. január 25.

¹⁹ Trump megtiltaná a muszlimok beutazását Amerikába, Index, 2015. december 7., http://index.hu/kulfold/2015/12/07/trump_megtiltana_a_muszlimok_beutazasat_amerikaba/

²⁰ 5 faith facts about Donald Trump: A Presbyterian who collects Bibles. *Religion News Service* 2016. január 31., <http://www.religionnews.com/2016/01/31/donald-trump-religion-bible-evangelicals/> (letöltés ideje: 2016. február 25.)

Az USA-ban, amint már említettem, lehetővé vált az azonos neműek házassága. (Az amerikai lakosság körében az elmúlt évtizedben többségbe kerültek a „melegházasság” támogatói.) Az azonos neműek jogaiért küzdők szerint ez kevés. A keresztények sérelmezik, hogy a hatóságok – a diszkrimináció tilalmára hivatkozva – az állami alkalmazottként vagy a szolgáltatásban tevékenykedő keresztények (virágkötők, fotósok, cukrászok stb.) lelkiismereti szabadságát korlátozzák akkor, amikor nem engedik, hogy ők megtagadják közreműködésüket mondjuk a „meleg párok” egybekelése esetén. Még ezen is túltett 2014-ben az Annise Parker nevével fémjelzett houstoni városvezetés. A San Franciscói Episzkopális Egyház színe előtt lesbikus házasságot kötött polgármester vezette önkormányzat ellenőrizni kívánta a lelképásztorok vallási tevékenységét, így bekérték e-mailjeiket, sms-eiket és prédikációik szövegeit. A szólásszabadság hazájában példátlan tiltakozást váltott ki az akció, melynek oka az volt, hogy egyes lelkészek bírálták a helyi Egyenlő Jogok Rendeletet, amely az LMBT-orientációjuk jogainak védelmében született, de olyan nem túl életszerű rendelkezést is tartalmaz, mely szabadságot ad az egyes személyeknek abban, hogy melyik nem illemhelyiségét használják.

A hívők és lelkészek végül országossá dagadt tiltakozása hatására a houstoni városvezetés meghátrált, s ebben jelentős szerepe volt a konzervatívok tiltakozásának is. Egyikük maga Ted Cruz, Texas állam szenátora volt, aki ellenállásra buzdította a keresztényeket. „Sohasem gondoltam volna, hogy a hittel szemben ekkora ellenállást tapasztalok meg Houstonban. A városnak nincs törvényes hatalma elhallgattatni az egyházat” – mondta, hozzátéve, hogy „a lelkészeknek vállalniuk kell az ehhez hasonló küzdelmeket, vagy a jövő még rosszabb lesz”.²¹ Cruz társadalmi kérdésekben konzervatív, ezt vallási alapról közelíti meg, ezért „kapott” is tőle Trump, aki a fegyverviselésről és abortuszról alkotott liberális álláspontját a közelmúltban cserélte a republikánusoknak tetsző konzervatívra.

Bár a demokrata párti, katolikus vallású Martin O’Malley volt marylandi kormányzó gyorsan kiszállt a versenyből, egyáltalán nem biztos, hogy nem katolikus elnöke lesz az USA-nak jövő januártól. Ez az USA 130 éves történetében eddig egyedül Jack Kennedynak (1961–63) sikerült. Malley – Kennedyhez hasonlóan –, ír katolikus család sarja, a republikánusok katolikus jelölt-aspiránsa, a sokak által kezdettől fogva titkos favoritnak tartott Marco Rubio floridai szenátor viszont kubai bevándorlók gyermeke, aki valóban saját erőből ért el mindent.

A fiatal, 45 éves, négygyermekes Rubio a vallás szempontjából különc, mégis integratív figura. Egyrészt egy végső megmértetésen a hagyományosan demokrata szavazó katolikus latinók megszólításában is eredményes lehet (republikánus létére még Kennedyhez is szívesen hasonlítja magát), másrészt nem állnak távol tőle a protestáns hívők sem. Míg vasárnap természetesen katolikus misén vesz részt, szombaton protestáns (déli baptista) istentiszteletre is ellátogat. Sőt tinédzserként egy ideig mormon templomba járt szüleivel, és olyannyira komolyan vette az Utolsó Napok Szentjeinek hitét, hogy nemcsak megkeresztelkedett, de korholta is kocsmái csapосként dolgozó apját (a mormonok egyáltalán nem fogyasztanak alkoholt).

De ez már a múlt, Rubio végleg megtért a római katolikus hitre, igaz, Ferenc pápa vagyoni egyenlőtlenségre és klímaváltozásra vonatkozó nézeteit nem osztja (szemben Sandersszel, illetve O’Malleyvel). Mint fogalmaz, a pápa tévedhetetlen hit és erkölcs dolgában, de nem az a politika, a tudomány és a közgazdaságtan kérdéseiben. Ugyanakkor a Teremtőbe vetett hitet a legfontosabb amerikai értékeknek tekinti. Kiáll a zsidó-keresztény erkölcs mellett, ebben nincs különbség közte és Ted Cruz között. Vagyis a republikánus vallási jobboldal számára is vonzó társadalmi programja: míg a jelöltségtől visszalépett, demokrata katolikus O’Malley például abortuszpárti, Rubio még vérfertőzés esetén is elutasítja a művi terhesség-megszakítást. Növekvő rajongótáborra

²¹ DINAI 2014.

ellenére továbbra is a földön áll: „Csak egy Megváltó van, és az nem én vagyok. Ez Jézus Krisztus, aki lejött a Földre, és meghalt a bűneinkért” – vallja.

A republikánus elnökjelölt-aspiránsok rendkívül színes képet mutatnak. A még versenyben lévő további jelölteknek nincs már sok esélyük a végső győzelemre, de abban megegyeznek „esélyes” társaikkal, hogy mindannyiuknak fontos a hit. Az adventista, társadalmi kérdésekben (abortusz, melegházasság, drogliberalizáció, bevándorlás-politika) ugyancsak konzervatív Ben Carson nyugdíjas afroamerikai idegsebésznek is. Ő európai liberális szemmel nézve vallási fundamentalistának számít, hiszen orvos létére úgy véli, Darwinnak a Sátán sugallta az evolúció elméletét. Ő a kreacionizmus híve, és hisz abban, hogy Isten hat nap alatt teremtette a világot.²² Ezzel nincs egyedül: tízből kilenc amerikai kisebb vagy nagyobb mértékben kételkedik a darwini evolúció-tanban, ez az arány az evangéliumi keresztények körében 97 százalék. Közülük 40 százalék egyáltalán nem is oktatná az iskolában az evolúció elméletét, helyette a kreacionizmusnak adna teret a tananyagban.²³ Nem csoda, ha számos politikus hasonlóképpen gondolkodik foglalkozástól, végzettségtől és vallástól függetlenül.

A római katolikus gyökerekkel rendelkező, de később az anglikán hitet választó volt Ohio-i kormányzó, a megosztó társadalmi kérdésekben pragmatikus (a republikánus jelöltek között leginkább szabadelvűnek számító) John Kasichnak ugyancsak fontos a hit. Carsonhoz hasonlóan ő is többször vallotta meg kereszténységét, és szívesen beszélt Istenhez fűződő viszonyáról a nyilvánosság előtt is.

A republikánus jelöltek sorát zárjuk a korábban esélyesnek tartott Jeb Bush volt floridai kormányzóval – akinek apja, id. George (1989–93) és fivére, ifj. George Bush (2001–2009) is sikerrel nyerte el az elnöki posztot. Jeb 2016-ban már nem fogja, hiszen felismerve a kezdeti előválasztások realitásait, visszalépett a jelöltségtől. Ő egyébként 1994-ben, amikor elveszítette a Florida kormányzói székéért zajló választást, átgondolta életét, és saját bevallása szerint sokkal mélyebben fordult a hit felé, mint korábban. Ekkor korábbi episzkopális felekezetét hátrahagyva katolikus lett, mint fogalmazott, az egyház adott számára hitet és reményt, hogy meg tudja birkózni az élet kihívásaival.²⁴ Jeb Bush sok kérdésben politikusként is osztja az egyház álláspontját fontos erkölcsi kérdésekben, így elutasítja az abortuszt és az eutanáziát (ezeket képviselni igyekezett kormányzóként is), de akárcsak a fehér katolikusok 59 százaléka, ő is halálbüntetés-párti. Nyolcéves kormányzósága alatt 21 elítélten hajtották végre a legszigorúbb büntetést Floridában.²⁵ Kudarcat az elnökválasztási küzdelemben korán felismerte, de a jelek szerint ez sem rendítette meg hitét. Jellemző módon a következő szavakkal vonult vissza a további politikai küzdelemtől: „Büszke vagyok a kampányunkra, amelyet országunk újraegyesítése érdekében folytattunk, s amelyben olyan konzervatív politikára tettünk javaslatot, amely még több amerikainak teremtette volna meg a lehetőséget a felemelkedésre és Isten adta lehetőségeinek kiteljesítésére” – vagyis még búcsúbeszédében sem feledkezett meg arról, hogy megemlítsa a Történelem Urát.

Régen volt annyira kiszámíthatatlan az amerikai elnökválasztás kimenetele, mint most, 2016 elején. Az USA-nak lehet férfi vagy nő, vallásos katolikus vagy protestáns, vagy épp hitét saját módon megélő zsidó gyökerű vagy a vallási előírásokat hasonlóan „lazán” értelmező protestáns elnöke is. Annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy vállaltan ateista első embere továbbra sem lesz az Amerikai Egyesült Államoknak. *

²² JERDE 2015; CHAPMAN 2015.

²³ Nem hisznek az evolúcióban *Magyar Nemzet Online* 2014. február 18. <http://mno.hu/szinesvilag/nem-hisznek-az-evolucioban-1211629> (letöltés ideje: 2016. február 25.)

²⁴ BUSH 2015.

²⁵ 5 faith facts about Jeb Bush: Catholicism ‘resonated with me’, Religion News Service, 2016. február 2., <http://www.religionnews.com/2016/02/02/jeb-bush-republican-catholic-evangelicals/>

Irodalom

- 5 faith facts about Donald Trump: A Presbyterian who collects Bibles. *Religion News Service* 2016. 01. 31. <http://www.religionnews.com/2016/01/31/donald-trump-religion-bible-evangelicals/> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- 5 faith facts about Jeb Bush: Catholicism 'resonated with me'. *Religion News Service* 2016. 02. 02. <http://www.religionnews.com/2016/02/02/jeb-bush-republican-catholic-evangelicals/> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- 5 faith facts about Marco Rubio: Once a Catholic, always a Catholic. *Religion News Service* 2016. 02. 1. <http://www.religionnews.com/2016/02/01/rubio-religion-catholic-evangelical/> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- Amerikai elnökök fehérre meszelve. *Mindennapi.hu* 2011.02.18. <http://mindennapi.hu/cikk/egyhazi/amerikai-elnokok-feherre-meszelve/2011-02-18/1514> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- Az iszlámkaromlás körüli vitát igyekeznek elsimítani Clinton. *Breuerpress* 2011. 07. 15. <http://www.breuerpress.com/2011/07/15/az-izlamlkaromlas-koruli-vitat-igyekszik-elsimitani-clinton/> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- B. SIMON KRISZTIÁN (2015): A kubai – Marco Rubio, a republikánusok titkos favoritja. *Magyar Narancs* 51. sz. <http://magyarnarancs.hu/kulpol/a-kubai-97600> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- Bernie Sanders on religion and beliefs, *Feelthebern.org* 2016. <http://feelthebern.org/bernie-sanders-on-religion-and-beliefs/> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- BUSH, JEB (2015): Jeb Bush: How Catholic faith changed my life. *CNN.com* <http://edition.cnn.com/2015/09/21/opinions/jeb-bush-pope-francis-visit/> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- CHAPMAN, MICHAEL W. (2015): Ben Carson: 'I Do Believe in the Six-Day Creation' of the World. *CNS News* <http://www.cnsnews.com/blog/michael-w-chapman/ben-carson-i-believe-six-day-creation-world> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- Clintonnak a hit segített elviselni a Monica Lewinsky-botrányt. *Kitekinto.hu* 2007. 06. 10. http://kitekinto.hu/amerika/2007/06/10/clintonnak_a_hit_segített_elviselni_a_monica_lewinsky_botranyt/#.V0ixNFiiSq Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- DINAI FANNI (2014): Houstont is támadja a meleglobbi. Harc a vallásszabadságért. *Hetek* 18. évf. 46. sz. http://www.hetek.hu/kulfold/201411/houstont_is_tamadja_a_meleglobbi Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- Dúl a háború Amerikában a melegjogok és a vallásszabadság között. *Mandiner* 2015. 04. 01. http://mandiner.hu/cikk/20150401_dul_a_haboru_amerikaban_a_melegjogok_es_a_vallasszabadsag_kozott Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- Ferenc pápa: Trump nem keresztény. Trump: Ez szegyeteljes! *Mandiner* 2016. 02. 18. http://keresztény.mandiner.hu/cikk/20160218_ferenc_papa_trump_nem_kereszteny_trump_ez_szegyeteljes Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- JERDE, SARA (2015): Carson In 2011: Darwin 'Encouraged' By Satan To Come Up With Evolution. *TPM.com* <http://talkingpointsmemo.com/livewire/ben-carson-darwin-satan-evolution> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- Melegjogok a mérlegen. *Népszava* 2013. 04. 02. <http://nepszava.hu/cikk/634583-melegjogok-a-merlegen> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- Nem hisznek az evolúcióban. *Magyar Nemzet Online* 2014. 02. 18. <http://mno.hu/szinesvilag/nem-hisznek-az-evolucioiban-1211629> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- NÉMETH CSILLAG (2010): Közügy lett a Clinton-lány világraszóló esküvője. *Hetek* 14. évf. 29. sz. http://www.hetek.hu/kulfold/201007/kozugy lett_a_clinton_lany_vilagraszolo_eskuvoje Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- PETRŐCZ JORDÁN (2012): Hitrekordok a Fehér Házban. Ki volt a legvallásosabb amerikai elnök? *Hetek.hu* 16. évf. 40. http://www.hetek.hu/hit_es_ertekek/201210/hitrekdok_a_feher_hazban Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- PINTÉR KÁROLY (2013): A vallás szerepe az Egyesült Államok múltjában és jelenében. *Századvég* http://www.academia.edu/5580570/A_vall%C3%A1s_szerepe_az_Egyes%C3%BClt_%C3%81llamok_m%C3%BAltj%C3%A1ban_%C3%A9s_jelen%C3%A9ben Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- Religious Affiliation of U.S. Presidents.* http://www.adherents.com/adh_presidents.html Hozzáférés: 2016. 05. 25.
- Szűcs BALÁZS (2012): In God We Trust: amerikai elnökválasztások egyházi szemmel. *Kanadai Magyar Hírlap* <http://kanadaihirnap.com/2012/11/06/in-god-we-trust-amerikai-elnokvalasztasok-egyhazi-szemmel/> Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- Trump megtiltaná a muszlimok beutazását Amerikába. *Index* 2015. 12. 7. http://index.hu/kulfold/2015/12/07/trump_megtiltana_a_muszlimok_beutazasat_amerikaba Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- Why Bernie Sanders doesn't participate in organized religion. *Washington Post.com* 2016. 01. 26. https://www.washingtonpost.com/politics/bernie-sanders-finally-answers-the-god-question/2016/01/26/83429390-bfb0-11e5-bcda-62a36b394160_story.html Hozzáférés: 2016. 02. 25.
- ZSIGMOND ANNA (2014): A vallás kultúrája és az oktatás Amerikában. *Új Pedagógiai Szemle* 2014/3-4. <https://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-vallas-kulturaja-es-az-oktatas-amerikaban> Hozzáférés: 2016. 02. 25.